

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітичні матеріали за підсумками 1998 – 1999 навчального року і завдання університету на 1999 – 2000 навчальний рік. / Під загальною ред. В.С. Бакірова. – Харків: ХДУ, 1999. – 25 с.
2. Високі технології виховання: Матеріали першої міжнародної конференції. – Харків: ХДУ, 1995. Частина 1, – 274 с. Частина 2, – 274 с.
3. Нечепоренко Л.С. До 160-річчя кафедри педагогіки. Наукова доповідь. – Харків: Видавничий центр ХНУ, 2010. 39 с.
4. Нечепоренко Л.С. Єдність традиційних і сучасних технологій в освітній діяльності класичного університету. Текст лекцій для аспірантів і пошукувачів. Харків: ХНУ, 2010. – 40 с.

УДК 372. 011. 31 : 372. 3 – 053

ДОШКІЛЬНИЙ ПЕДАГОГ ЯК ОРГАНІЗАТОР МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ РІЗНОВІКОВОЇ ГРУПИ

Паласевич І.Л.

*Дрогобицький державний педагогічний університет
ім. І. Франка*

У статті з'ясовано особливості педагогічної діяльності вихователя в умовах різновікової групи; підкреслено, що ефективність організації життєдіяльності дітей різного віку зумовлена налагодженням активної міжособистісної взаємодії між ними; висвітлено основні форми освітньо-виховної роботи дошкільного педагога з дітьми різного віку.

Ключові слова: різновікова група, діяльність дошкільного педагога, міжособистісна взаємодія, організація життєдіяльності дітей різного віку.

ДОШКОЛЬНЫЙ ПЕДАГОГ КАК ОРГАНИЗАТОР МЕЖЛИЧНОСТНОГО ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ДЕТЕЙ РАЗНОВОЗРАСТНОЙ ГРУППЫ

Паласевич И. Л.

В статье определены особенности педагогической деятельности воспитателя в условиях разновозрастной группы; подчеркнута, что эффективность организации жизнедеятельности детей разного возраста зависит от налаживания активного межличностного взаимодействия между ними; охарактеризованы основные формы учебно-воспитательной работы дошкольного педагога с детьми разного возраста.

Ключевые слова: разновозрастная группа, деятельность дошкольного педагога, межличностное взаимодействие, организация жизнедеятельности детей разного возраста.

PRESCHOOL PEDAGOGUE AS AN ORGANIZER OF PERSONAL INTERACTION OF DIFFERENT AGE GROUP

Palasevych I.L.

The article clears up peculiarities in pedagogical activity of teacher in circumstances of different age group; underlines that the efficiency in organization of vital activity of children in different age is stipulated by organizing active personal interaction between them; makes clear fundamental forms of educative and upbringing work of the preschool pedagogue with children in different age.

Key words: different age group, preschool pedagogue activity, personal interaction, organization of vital activity of children in different age.

Постановка проблеми. Сьогодні відбуваються докорінні зміни в освітній галузі, зміщуються акценти від гностичної (знанневої) парадигми освіти до особистісно діяльній, основною метою якої є розвиток педагога, формування в нього здатності до активної діяльності, творчої професійної праці. Зростають вимоги й до дошкільного вчителя, його професіоналізму, світоглядної культури, моральності, майстерності. Модернізація системи дошкільної освіти спрямовує фахівців на

пошук оптимальних шляхів особистісного розвитку дітей, розкриття механізмів формування їхньої життєвої компетентності як здатності в міру своїх вікових можливостей самостійно виробляти позитивне ставлення до світу, людського оточення й самих себе.

Особливо важливою є система соціально-психологічної взаємодії педагога з дітьми та вихованцями між собою. Саме через комунікацію у навчально-виховному процесі відбувається спільне розв'язання різноманітних педагогічних завдань, передаються знання, досвід, погоджуються та координуються спільні дії, створюються умови для реалізації здібностей кожного. У грі, праці та спілкуванні з дорослими й однолітками виникають мотиви та потреби, виробляються моральні форми поведінки, затверджуються механізми самооцінки та самоконтролю.

Достатньо складною є праця дошкільного педагога в різновіковій групі, що потребує від нього відповідних знань та вмій щодо специфіки одночасної роботи з різними за віком дітьми, урахування індивідуальних, вікових і психологічних особливостей росту та розвитку кожного вихованця. Крім виконання освітніх завдань, передбачених нормативними документами про дошкільну освіту, вихователь такого об'єднання має надавати можливості дітям для спілкування, вміти його організувати та створити умови для збалансування спільної та індивідуальної діяльності дошкільників.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема навчання та виховання дітей різновікових груп є предметом наукових розвідок сучасних дослідників. Науковці А. Михайлова, Е. Кушнарєнко, Н. Губанова [4] розробляють модель освітньо-виховної роботи у них; висвітлюють основні форми організації та особливості педагогічного процесу Н. Диновська [2], Л. Русан, Г. Колосінська [6]; *аналізують теоретико-методичні підходи до професійної підготовки фахівців для роботи з дошкільниками різного віку С. Литвиненко, М. Заячківська* [3], І. Підлипняк [5]. Дослідники однастайні у визнанні провідної ролі вихователя в організації життєдіяльності дітей різновікового об'єднання, оскільки за відсутності педагогічного керівництва в їхніх взаєминах виникають певні конфлікти, закріплюються негативний досвід взаємодії та поведінкові норми (ігнорування молодших під час ігор, конкуренція за іграшки, сварки та маніпулювання; непоступливість малят тощо). Педагог до-

помагає дитині, з одного боку, «увійти» у дитяче співтовариство, а з іншого, – зберегти та розвинути індивідуально-особистісні риси [5].

Як зазначають Л. Русан та Г. Колосінська, із змішаною групою дітей «...педагогам легше відійти від уніфікації освітньої роботи та більше уваги приділяти індивідуалізації виховних методик; опосередковано через старших дітей передавати молодшим позитивний досвід особистих взаємин, інформацію про норми та правила поведінки в колективі, валеологічні навички, стимульовані механізми саморозвитку, власної активності дітей» [6, 5]. Присутність в одній групі різних за віком дітей сприяє налагодженню міжвікового спілкування: діти вчаться взаємодіяти одне з одним, набувають навичок взаємодопомоги, взаєморозуміння, взаємопідтримки, переймають досвід старших вихованців [2, 53].

Водночас недостатньо дослідженими є проблеми планування освітньо-виховної роботи за різними розділами Базової програми розвитку дитини дошкільного віку [1], а також комунікації між дітьми різного віку. Тому **мета статті** полягає у з'ясуванні особливостей роботи дошкільного педагога як організатора міжособистісної взаємодії дітей різного віку в умовах сучасного дошкільного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Основними компонентами моделі освітньо-виховної роботи в різновіковій групі є:

– підготовка педагогічних кадрів до роботи в різновіковій групі (вихователь повинен володіти специфікою одночасної роботи з дітьми різного віку, застосовувати творчий підхід у визначенні її змісту, завдань та організації);

– реалізація принципів комплектування (на основі вікових ознак, вікових та індивідуальних характеристик (суміжне комплектування), індивідуальних особливостей розвитку та родинних стосунків (контрастне комплектування); орієнтування у разі суміжного віку на режим старших дітей; для групи, в якій зібрано дітей відмінних вікових груп (від 3 до 6 років), основою вважають режим для середнього віку, допускають відхилення в режимних процесах на 5–10 хв., в окремих випадках – на 20 хв.);

– діагностика розвитку дітей, створення індивідуальних програм розвитку;

– практичне втілення принципів керівництва ігровою діяльністю дітей (взаємовідносинами в іграх; організацією ігор дітей одного віку та керівництвом загальними іграми дітей різного віку);

– урахування наукових підходів до організації міжвікової взаємодії, основними мотивами якої є потреба у враженні, активній діяльності, у визнанні та підтримці [4, 6 – 7].

У дослідженнях Г. Смольникової наголошено на прямій залежності характеру і змісту спілкування дітей різного віку від структури їхньої спільної діяльності. Суттєвими елементами таких контактів є комунікація (обмін інформацією між учасниками спілкування); інтеграція (взаємодія партнерів) та соціальна перцепція (сприйняття, розуміння, оцінка себе й інших дітей, яка дає можливість більш надійно визначити успішність і перспективи спільної взаємодії) [7].

Ефективність налагодження взаємодії у межах різновікового співтовариства дітей у ДНЗ певною мірою залежить від володіння старшими дошкільниками комунікативними вміннями, а саме: адресувати свої вислови однолітку, привернути його увагу до себе; спілкуватися в доброзичливій формі; переконливо аргументувати свої прохання, оцінки; установлювати контакт із іншими дітьми – спільно діяти, вести бесіду, вислуховувати партнера зі спілкування, проявляти увагу до однолітка, розуміти його позицію, поважати почуття іншої дитини, співпереживати їй [8].

Вивчення поведінки дітей у ситуаціях міжвікового спілкування (від 2 до 6 років) у дошкільних закладах дало підстави науковцям виділити три типи взаємодії між вихованцями:

I тип взаємодії. Усі старші діти залюбки взаємодіють із малятами, займаючи при цьому соціально цінну моральну позицію доброго та вправного помічника, організатора спільних дій. Приєднуючись до гри молодших дітей, вони розвивають і збагачують її сюжет, враховуючи побажання й можливості перших. Рішення про зміни в перебігу гри завжди узгоджуються.

II тип взаємодії. Старші діти також охоче спілкуються з молодшими, проте на мотиваційній егоїстичній основі. Контакт підтримується за умови, що забезпечується командна роль «із позиції сили». Допомога надається демонстративно, так, щоб вихователь міг оціни-

ти її. Нерідко вона полягає у виконанні дій за молодшого, ігноруванні його самостійності. Поширеними є спроби перекласти відповідальність на молодшого.

III тип взаємодії. Старші дошкільники контактують із малятами на прохання вихователя недовго, не відчуючи внутрішньої потреби, а потім поспішають зайнятися своїми справами. Вони ніби не помічають присутності молодших, спілкуються тільки з однолітками. Так можуть поводитися діти, які вміють добре забавляти малят, допомагають удома батькам доглядати молодших, але не відчують жодного задоволення від цих контактів. Тому вихователі повинні приділяти першочергову увагу формуванню дружніх відносин між дітьми [4, 32 – 33].

Проектування педагогом будь-якого виду спільної діяльності вихованців у ДНЗ передбачає планування процесу розв'язання дитячою групою конкретних завдань щодо досягнення індивідуально та колективно значущих результатів. Адже дошкільники у різновіковому об'єднанні живуть і розвиваються в умовах постійної взаємодії, співробітництва та співтворчості. Тому у здійсненні освітньо-виховної роботи з різновіковою групою, як зазначають дослідники С. Литвиненко та М. Заячківська, вихователь повинен враховувати, з одного боку, прагнення дитини до самоствердження, визнання та поваги з боку інших, виокремлення власного «Я» як автономного суб'єкта у групі, а з іншого, – її потребу у психологічній єдності з іншими, прагнення до спільної діяльності та спільних досягнень. З огляду на зазначені чинники дошкільний педагог послідовно розв'язує двоєдине завдання – сприяє розвитку мотивів єднання та налагодження взаємодії дітей у групі та створює умови для індивідуалізації розвитку кожного вихованця [3].

Піклуючись про створення розвивального середовища, вихователь повинен добре усвідомлювати його функції в педагогічному процесі та знайти відповідну позицію в організації діяльності дітей. Сучасні дослідники увиразнюють серед них (функцій середовища) такі:

- забезпечення можливостей самоорганізації діяльності дітей на підставі їх вільного вибору;

- стимулювання інтересів малюків, розвиток їхньої творчої активності в різних видах діяльності (грі, конструюванні, образотворчій діяльності, вільне експериментування з різними матеріалами);

– надання можливості спілкування з дітьми різного віку;
– удосконалення відповідних здібностей і вмій через самостійну активність у роботі з певними матеріалами чи предметами.

Отже, у забезпеченні різнобічного розвитку й активності вихованців в умовах ДНЗ визначальним чинником є розвивальне предметне середовище, що гарантує соціально-культурне становлення дошкільника і таку організацію педагогічного процесу, завдяки якій кожній дитині створюються умови для різних видів діяльності та формування самостійної потреби в реалізації власних здібностей у процесі набуття життєвого досвіду.

Розвивальне середовище в різновіковій групі умовно охоплює такі структури (за Л. Русан та Г. Колосінською):

1) центр ігрової діяльності (сюжетно-рольові, будівельно-конструкторські, настільні, театралізовані ігри та різноманітна атрибутика для ігор-фантазування тощо);

2) центр пізнавальної діяльності (куточки «Цікава математика», «Читайлик», «Науковий», «Екологічний»);

3) центр трудового виховання (знаряддя та атрибутика для побутової праці, самообслуговування, праці на природі, ручної праці);

4) естетичний центр (художньо-літературний, музичний, художньо-зображувальний, театральний куточки);

5) центр здоров'я (спортивний і валеологічний куточки);

6) центр психологічного розвантаження [6, 121].

Висновки. Отже, одним із першочергових завдань вихователя різновікової групи є створення сприятливих умов для повноцінної самостійної діяльності кожного вихованця (пізнавальної, ігрової, дослідницької, художньо-мовленнєвої, образотворчої, музичної тощо); налагодження взаємин між дітьми, забезпечення їхньої особистісної свободи, ініціативності та активності у спілкуванні. У визначенні педагогом завдань, змісту та форм навчально-виховної роботи різновікової групи слід урахувувати вікові та індивідуальні особливості дітей, сучасні тенденції в оновленні змісту дошкільної освіти, оптимальне співвідношення організованих і самостійних видів діяльності.

Значущість різновікового спілкування визначається ще й тим, що воно, з одного боку, формує особливе середовище взаємодії, надає до-

даткові можливості для самореалізації дітей у спілкуванні, а з іншого, – сприяє формуванню та прояву їх особистісної ідентифікації. Ці та інші питання можуть бути перспективними у подальших розвідках науковців і дослідників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / наук. ред. та упоряд. О. Кононко. – К.: “Світич”, 2008. – 430 с.
2. Диновська Н.А. Організація педагогічного процесу в різновіковій групі малокомплектного сільського дитсадка / Н.А. Диновська // Постметодика. – № 1 (85). – С. 57 – 62.
3. Литвиненко С.А. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з різновіковими групами дітей / С.А. Литвиненко, М.В. Заячківська// Постметодика. – № 4 (88). – С 34 – 38.
4. Михайлова А.І. Організація роботи з дітьми різновікових груп : метод. посіб. [для вихователів дошкільних закладів] / А.І. Михайлова, Е.М. Кушнарченко, Н.В. Губанова. – Х. : Веста, Видавництво «Ранок», 2008. – 64 с.
5. Підлипняк І.Ю. Професійна підготовка майбутніх вихователів до роботи в умовах різновікової групи / І.Ю. Підлипняк // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – № 5. – С. 192 – 195.
6. Русан Л. Різновікова група в дитячому садку / Л. Русан, Г. Колосінська. – К. : Шкільний світ, 2007. – 128 с.
7. Смольникова Г.В. Особливості спілкування молодших і старших дошкільників в різних видах діяльності / Г.В. Смольникова // Актуальні проблеми психології. Т. IV. Психологія розвитку дошкільника. Випуск 2: [Зб. наук. статей / ред. С.Д. Максименка, С.Є. Кулачківської]. – К. : Нора-прінт, 2004. – С. 103 – 108.
8. Шавровська В.Н. П'ятирічні діти в різновіковій групі / В.Н. Шавровська, Н.В. Шавровська // Обов'язкова освіта дітей старшого дошкільного віку: форми здобуття, організація і зміст роботи : зб. метод. матеріалів / [авт.-упоряд. : О.П. Долинна, А.П. Бурова, О.В. Низковська, Т.П. Носачова]. – Тернопіль : Мандрівець, 2011. – С. 210 – 229.